خطابت

آيات كريمه و احاديث شريفه‌دن مستنبط اخلاقيات
و اجتماعيات اسلاميه دستورلرى
مجموعه‌سی

مقرر و نوسيما محررى
خداوندكار ولايتى مكتوبجيسى
ابو صفوان
صادق وجدانى

مشيخت جليلۀ اسلاميه تدقيق مصاحف و مؤلفات شرعيه مجلسنجه
بعد التدقيق طبع اولنشدر

بروسه - مطبعۀ خداوندكار

١٣٣٦ - ١٣٣٨

خطابات

آیات کریمه و احادیث شریفه‌دن مستنبط اخلاقیات
و اجتماعیات اسلامیه دستورلرینی
حاوی اولوب ۸ مارت ۱۳۳٤ جمعه کونی آنقره‌ده
دینی بر قونفرانسده تقریر ایدلمشدر

مقرر و توسیعاً محرری
خداوندکار ولایتی مکتوبجیسی
ابو رضوان
صادق وجدانی

خداوندکار ولایت مطبعه‌سی
۱۳۳۸ - ۱۳۳٦

اعوذ بالله من الشیطان الرجیم

بسم الله الرحمن الرحیم

« ان الدین عندالله الاسلام » صدق الله العظیم

محترم حضار ! بو ، محفل مصاحبتده ، بو ، انجمن ادبده ، بو ، اوکود دونکنده بنم ده بر مصاحبه ویرمه‌می ، بر خطابه ایراد ایتمه‌می بعض ذوات کرام آرزو بویورمشدی . کندیلرینه اولان حرمتم اقتضاسنجه بو آرزویه اجابتی بر وظیفه تلقی ایتدم ؛ فقط خیلی دوشوندم . اختصاصم اولمادیغی جهتله علوم وفنونك هرهانکی شعبه‌سنه عائد مسائلی زمین بحث ومصاحبه اتخاذ ایتسه‌م ، پك راحتسز قاله‌جاغم طبیعی ایدی . بوندن دولایی دوشوندکده مضطر ، پك مضطر ایدم .

ایکی محبّ صدیق ، بنی بو دوشونجه‌دن قورتاردی : بریسی [١] ، خطابه‌نك بهمه حال دینی اولماسی ، دیگری [٢] دینمزك اخلاقیات واجتماعیاتندن باحث بولونماسی اخطارنده بولوندیلر . « اصابت بویوردیکز . » دیدم .

الحمدالله مسلمان اولدوغم ، مخاطب محترملرمده مسلمانلردن عبارت اوله‌جاغی جهتله دینمزه دائر سویله‌یه‌جکلرمه قارشی — معلومی اعلام اولان قبیلندن اولسه‌ده — موضوعنه حرمةً « باشمزی آغرتدك » دیمزلر امیدواریله خطابه‌می اوبولده ترتیب ، ایشته بو ترتیبی ایماءً اعوذ و بسمله ایله و بر آیت کریمه تلاوتیله سوزه باشلادم .

محترم دین قارداشلرم ! معلوم عالیلریدرکه ، تعوّذ بزه امر الٰهیدر . کتب دینیه‌مزده مطول ابواب مباحث ومسائلی اولان امر تعوّذده بویوك برامامزك ، امام جعفر صادق حضرتلرینك برقول هاشمانه‌سنی سویلرسه‌م تعوّذك تلاوت قرآنه متعلق قسمنی خلاصه ایتمش اولورم .

---

[١] شیمدی قیرشهری محاسبه‌جیلکنده بولونان علی حکمت بك .
[٢] شیمدی قلعه‌جك قضاسی قائممقامی بولونان علی کمالی بك .

حضرت امام بویورمشکه :

« قرائت قرآن ایچون تعوذ لازمدر . طاعات سائره‌ده تعوذ اولونماز . بونك سر وحکمتی ، عبدك لسانی بعضاً کذب ، غیبت ونمیمه ایله متنجس اولدوغندن حق تعالی حضرتلری تعوذ ایله امر أیله‌مشدر . تاکه ، تعوذ ایله لسان تطهر ایتسین‌ده طیب وطاهر اولان کلام منزل الٰهی اولسان طیب ایله اوقونسون . »

امام همام ، بز اهل اسلام حقنده زیاده‌جه حسن ظن کوسترمش ، عبدك لسانی کذب ایله ، غیبت ونمیمه ایله « بعضاً » متنجس اولدوغندن دیمش . حضرت امام ، زمانمزده بولونسه‌لر ، بزی کورسه‌لردی هیچ شبهه یوقکه ، کلمهٔ « بعض » ی « اکثریا » یه تبدیل بویوررلردی .

[کذبك ، غیبتك ، نمیمه‌نك دیانت اسلامیه‌ده‌کی درکهٔ الیمه ووخیمه‌سنه جلب نظر دقت أیلرم .]

بن ، کندیمی دین قارداشلرمك اك آغنی بیلدیکم جهتله تطهیر لسان ایچون اول امرده تعوّذ ایدرك « ان الدین عندالله الاسلام » نظم جلیلنی اوقودم .

بو آیت کریمه‌دن معلومنز اولدوغی اوزره عندالٰهیده دین ، « اسلام » در . اسلام ، محض سلامت و سلامت

محضه‌در . بر طاقم ساده کوروشلرك ظن ایتدکلری کبی منحصراً آخرتی دوشوندورر ، دنیادن اوشودر ، نصیب دنیادن اوزاقلاشدیرر یالکز انفسی بر دین دکلدر . بوتون احکام وقوانینی ایله بشریتك الك عالی احتیاجاتنی تأمین ایدن اجتماعی بر دیندر . بوندن دولایی :

« انفس و آفاقده محاسن وفضائل نامنه هر نه موجود ایسه اسلامیت اونك هیأت مجموعه‌سی در »

دینلمشدر . او هیأت مجموعه‌ده ، یعنی اسلامیت جلیله‌ده عبادت ، الله ایله قوللری آره‌سنده صمیمی رابطه‌لر تأسیس ایتمك ایچوندر . عبد ، بو رابطه‌لر سایه‌سنده فنالقلردن اجتناب ، مدار حیاتی ، مدار بقاسی اولان اخلاقیاتی تأمین واکتساب ایدر .

عبادت ، انسانی منکراتدن ، فواحشدن قورودوغی ، خضوع وخشوع حسلری ویردیکی جهتله اخلاقیاتك مبدأنی تشکیل ایدر . سورهٔ مائده‌ده‌کی :

« یاایها الذین آمنوا علیکم انفسکم »

آیت کریمه‌سیله نفسمزی اصلاحه کندیمز مأمور

اولدوغمزدن بو صلاحك حصولنی تأمین ایچون اللهمزك ، رسول اللهمزك فرض ، واجب ، سنت وله‌رق بزه امر ایتدیکی عباداته مواظبتمز لزوم اهمینی وجدانلرمز مسلمانانه دویغولریله تقدیر ایدر . بو ، شبهه‌سزدر . آنجاق دین اسلامده عبادت یالکز هر یکرمی دورت ساعتك بش وقتنده بش دفعه نماز قیلماق ، هر سنه‌نك بر آینده ، شهر رمضان المبارکده هر یکرمی دورت ساعتك سحورندن فطورینه قدر اوروج طوتمق کبی بدنی ، سنه‌ده بر کره مالنك زکاتنی ویرمك ، عمرنده بر دفعه حج ایتمك کبی مالی ، ترتیل کلمهٔ شهادتینه مواظبت ایلمك کبی قولی عباداتمزدن عبارت دکلدر .

او دین مبین ، « انما المؤمنون اخوة » دائرهٔ منجیه‌سنه جمع ایتدیکی مسلمانلره :

« طهارت قلب ، صفوت اخلاق ، هر شیده استقامت وعفت ، نیات حسنه ، رحم و شفقت ، عیادت مریض ، نصرت مظلومین ، توزیع عدالت ، حقوقه رعایت ، جهد و غیرت ، کسب معرفت ، برّ وتقواده اعانت »

کبی عبادات ایله ده انسانلغی دنیاده وعقباده مسعود ایده‌جك بر چوق احکام جلیله ایله مؤسس اخلاقی واجتماعی بر دیندر .

بو یله عالی و قدسی بر دین مبین تأسیس ایدن شارع اعظم و افخم صلی الله علیه و سلم افندیمز حضرتلری حدیثلرنده :

« کل امرٍ ذی بالٍ لم یبدأ بالبسملة فهو اقطع »

بیورمشدرکه ، مآل عالیسی :

« هر امر ذی باله ، یعنی هر خیرلی ایشه که ، بسمله ایله باشلانلمازسه او ، باشاریله‌ماز ، نتیجه‌لندیریله‌من ، اقطع اولور ، ابتر قالیر . »

دیمکدر . خاطر نشان عالیکز اوله‌جقدرکه ، شفقتلی والده‌لرمزك ، دیانتلی ننه‌لرمزك بزه ایلك ویردکلری تربیهٔ دینیه‌یی : « بسم الله الرحمن الرحیم » ی بلله‌مك ، صو ایچرکن ، یمك یمکه باشلارکن ، یاتارکن ، قالقارکن ، سائر بونلر کبی حرکات و سکناتده بولونورکن « بسمله » دیمك تشکیل ایدردی .

بسمله‌یی اونوتماق یوزندن آننه‌مزدن ، ننه‌مزدن تکدیر ایشیتمه‌ین‌مز پك آز اولماسه کرکدر . خویسز ، خیرچین چوجوقلره « بسمله‌سز » دیمکده‌کی مقصد ایسه هپمزك معلومیدر .

بسمله‌یه مواظبت یعنی اسم الهی ایله ملابست بر عادت

ملیه دکل ، امر نبی‌در . امر نبی امر الهی کبیدر . اوت ، هر امر خیره که ، اسم الهی ایله باشلانلمازسه او ایش باشاریله‌ماز . بسمله ایله باشلانیرسه ، حسن نیت و عزم و جدیتله تعقیب اولونورسه نتیجه‌سی الده ایدیلیر ، ثمره‌سی اقتطاف اولونور .

بونك ، هپمزك شاهد و مشاهدی اولدیغمز بر مثالی ایشته بو قونفرانسدر . مؤسس محترمی – رسم افتتاحنی اجرا ایتدیکمز صیره‌ده – ایلك خطابه‌سنی ایراده آلنده قرآن کریم ، دیلنده « بسم الله الرحمن الرحیم » اولدوغی حالده باشلامشدی . بویله باشلاندیغی ایچوندرکه ، اوچ آیدن بری دوام ایدییور . بناءً علیه بوراده خطابه ایراد ایده‌جك دین قارداشلرمزك خطابه‌لری هر حالده نفع ملت و مملکته متعلق مباحث خیریه‌دن متشکل اوله کلدیکی جهتله محترم خطیبلرمزك بسملهٔ شریفه تلاوتنی اعتیاد ایله احیای سنت سنیه حسنه‌سندن حصه‌مند اولمقده یکدیکره مسابقت ایتمه‌لرینی عاجزانه توصیه و خاصةً رجا ایلرم .

* * *

افندیلر ! « دین اسلام اخلاقی واجتماعی بر دیندر » دیمشدم . بو دین مبین ، حق وباطل بیننی تفریق ایتدیکی آیردیغی ایچون (فرقان) ده تسمیه اولونان قرآن کریم کبی بر کتاب جلیل الاحکام ایله مؤسسدر .

قرآن ، تبلیغ بلیغ رسالتپناهیدر ، تبلیغ رسالتپناهی وحی الهیدر . وحی الهی کلام سبحانیدر ، کلام سبحانی اخلاقیات واجتماعیاتك احکام وقوانین عالیه‌سنی حاویدر .

سورهٔ هودده : ان الحسنات یذهبن السیئات .

« حجده : وافعلوا الخیر لعلکم تفلحون .

« « : وبشر الذین آمنوا وعملوا الصالحات .

« رعدده : واما ما ینفع الناس فیمکث فی الارض .

« مائده‌ده : وتعاونوا علی البر والتقوی ولا تعاونوا علی الاثم والعدوان واتقوا الله .

آیت کریمه‌لری ایشته او احکام ، قوانین اخلاقیه واجتماعیه‌نك دساتیر عالیه‌سندندر . قرآن کریممزده بویله

یوزلرجه آیات کریمه‌یه تصادف ایدرز ؛ چونکه احکام ومعاملات ایله قصصدن ماعدا اولان آیات قرآنیه کاملاً اخلاقیاتدن عبارتدر . بونکله برابر جناب حق او کتاب مبینده :

« ولا رطبٍ ولا یابسٍ الا فی کتابٍ مبینٍ »

بیورمشدرکه ؛ « کتاب مبینده یوق ، یوق ، هر شی واردر . » دیمکدر .

بو کتاب مبینی وحی الهی ایله اخذ وتلقی وامتنه تبلیغ بیوران حبیب خدا ، رسول مجتبی حضرتلری ده :

« ألا وانی اوتیت القرآن ومثله معه »

حدیثیله : « قرآن ، بکا مثلی اوله‌رق یعنی بر او قدر داها معانی ایله ویرلدی . » دیمشدر . ایشته بونك ایچوندرکه ؛ « حدیث سلطان انبیا مفسر کلام خدادر » دینلمشدر . بو مبحثده ائمهٔ حدیثدن امام (أوزاعی) دیمش‌که ؛

« قرآنك حدیثه احتیاجی ، حدیثك قرآنه احتیاجندن زیاده‌در . یعنی : احادیث ایله مفسر مجملات قرآنیه قرآن ایله موضح مبهمات حدیثیه‌دن اکثردر . »

بناءً علیه حدیثدن‌ده اخلاقیات واجتماعیات اسلامیه دساتیرینه عائد مثاللر ایراد ایده‌یم :

« انما بعثت لأتمم صالح الاخلاق » حدیثیله « بن اخلاق صالحه وفاضله‌یی ، مکارم اخلاقی اتمام ایچون بعث اولوندم . » دیین و « انك لعلی خلقٍ عظیم » خطاب عزتیله‌ده موقرّ اولان جناب رسالتمآب محمدی اخلاقیاتك دستور عظیمنی ، اخلاق دینینك غایه‌سنی شو اوچ کلمه‌ده جمع ، شو اوچ کلمه ایله ابلاغ ایدیورمشدر :

« تخلقوا باخلاق الله » صدق رسول الله .

ایشته بو حدیث شریف دستور اخلاقیاتك زبده‌سی در. بر خلاصهٔ تفصیلات بخشاسی در . هر هانکی دینك احکام اخلاقیه‌سنه ، هر هانکی حکیمك اقوال حکمیه‌سنه مراجعت ایدیلسه‌ده اونلرده کوره بیله جکمز دساتیر اخلاقیه‌یی بو زبده‌نك « تخلقوا باخلاق الله » ك محیط قدسیسنده مندمج بر ذره بولورز . خارجده استعانه ایده‌جك ، استفاده ایده‌جك باشقه احکام اخلاقیه بوله‌مایز ؛ چونکه اخلاقك ، اخلاق دینیه‌نك غایه‌سی :

« تخلقوا باخلاق الله » در .

اخلاق آلهیه ایله ناصل تخلق ایدیلیر ؟

جناب حق (عادل) در . اسماء حسناسندن بریسی‌ده (العدل) در . قوللرینك‌ده عادل اولماسنی مراد بویورمش ، توزیع عدالتله مأمور قیلمشدر .

بر حکمدار ، بر وزیر ، بر والی ، بر قوماندان ، بر حاکم والحاصل بیوك ، کوچوك بوتون مأمورین ایله اهالینك اقویاسی ، اغنیاسی حقسزلقدن اجتناب ایدر ، کندیسنه عدل وحقانیتی پیشه ایدینیر ایسه ایشته او مسلمان الهك امرینی طوتمش ، خلق عدالتیله تخلق ایتمش ، صفت عدلیله اتصاف ایلمشدر .

مبحث (عدل) ده جناب رسالتمآب محمدی‌ده :

« العدل ساعة خیر من عبادة سبعین سنة »

بویورمایوری ؟

جناب حق (عفوّ) در . اسماء حسناسندن بریسی‌ده (العفوّ) در . کتاب کریمنده :

« والکاظمین الغیظ والعافین عن الناس والله یحب المحسنین »

بويورمش ، كظم غيظ ايله ، عفو ناس ايله امر ايتمشدر .

انسان شخصنه عائد حقوق وخصوصده ديكرى طرفندن واقع اولان تقصير و قباحته ، تجاوزه قارشى غضب ايتمز ، غضب وغيظنى كظم ايله ، هضم ايله او تقصير وقباحتى عفو ايدرسه اللهك خلق عفوى ايله اتصاف ايلەمش اولور . بر مثالنى عرض ايدەيم :

ثالث ائمه اثنى عشر حضرت زين العابدين بر كون يمكدن صوكره الني ييقاركن كولەسى دقتسزلك اثرى اولەرق زيادەجه صيجاق صو دوكمش . حضرت امامك الني ياقمشدر . امام همام ، او صيجاق صويك ويرديكى اضطراب ايله وبالطبيعه كمال اشمئزاز ايله صويك آتندن الني چكر چكمز كوله قباحتنى آكلامش ، همان آيات قرآنيەدن استمداد ايله استعفاء قصوره مسارعت ايلەمشدر . آرەلرنده كچن محاوره شودر :

كوله — والكاظمين الغيظ .
امام — غيظمى كظم ايتدم .
كوله — والعافين عن الناس .
امام — قباحتكى عفو ايتدم .

كوله — (بشوشانه) والله يحب المحسنين .
امام — سنى آزاد ايتدم .

ايشته بو قبيل يعنى كندى نفسمزه . مالمزه عائد خصوصانده عفو ايله مأمورز ، فصل و حسمى ، تمشيتى يدمزه مودوع حقوق غيرده صلاحيت عفومز يوقدر . اونلرده مأمور عدلز .

جناب حق (حليم) در . اسماء حسناسندن بريسى ده (الحليم) در . قوللرينه حلم ايله امر ايتمشدر . بو حلم غضب مقابلى در . ذل و مذلتى موجب اولان حلم ايله ـ تعبير مخصوصمز وجه ايله ـ حلم حمارى ايله دكل ؛ چونكه حلمك ممدوح اولدوغى يرده حليم اولمق ايله مأمورز ؛ بو قسمه اكسەمزه اينن بر توقاده قارشى «ايوالله يعانم» ديمك جهالتنده بولونانلرك حلم حماريسيله مأمور دكلز ؛ زيرا دين اسلام اهل اسلامه ذلت امر ايتمەمش ، بالعكس وقار ، تمكين ، عزت نفس ايله مأمور قيلنمشدر .

جناب على المرتضى حضرت حسن مجتبايه اولان بر نصيحتنده ديورکه ؛

« اوغلم ! غضب ، جالب تعب در . حلمك ممدوح اولديغى يرده حليم اول ! »

ایشته بزم مأمور اولدوغمز حلم . بو حلم ممدوحدر . هر خصوصده اختیار حلم ایله حیثیت شخصیه و مأموره‌سنی هدف استهزا و تحقیر کورمکی حلم عد ایتمك کناه و مقدوحدر .

اخلاق الهیه ایله تخلق خصوصنده بو اوچ مثال کافیدر ظن ایده‌رم .

جناب رسالتمآب محمدی احادیث شریفه‌سنده بویله « تخلقوا باخلاق الله » کبی ایکی کلمه ایله ، اوچ کلمه ایله ، بش کلمه ایله انسانلری دنیوی . اخروی سعادتلره مظهر ایده‌جك داها نیجه اخلاقیات و اجتماعیات و سائر احتیاجاتك أك اساسلی دستورلرینی وضع ایدیویرمشدر . ازان جمله « الحیاء من الایمان » حدیثیله حیانك ایماندن اولدوغنی آیان ایدن جناب رسالتمآب افندمز « الحیاء خیر کله » حدیثیله حیانك باشدن آخرینه قدر خیر اولدوغنی ، « الحیاء لا یأتی بخیر » حدیثیله حیادن خیردن باشقه برشی کلمیه‌جکنی ، کلمه‌یه‌جکنی خبر ویریوره امتنی ، بشریتی دوچار ذلت و حقارت اولمقدن امر حیا ایله وقایه بویورویور .

مبحث حیاده بویله ایکیشر ، اوچر کلمه ایله دستور اخلاقیاتك ابواب مهمه‌سندن بریسنی تأسیسه عجباهانکی حکیم موفق اوله‌بیلمش ، قدرت بلاغت کوستره‌بیلمشدر ؟

(تدبیر و توکل) ده او جمله‌دن و طویل الاذیال مباحث مهمه‌دندر . هم اخلاقیاته ، هم اجتماعیاته تعلق ایدر . بونك اساس دستورینی‌ده جناب رسالتمآب محمدی ایکی کلمه ایله خلاصه ایدیویرمشدر ، « قید و توکل » دیمشدر ؛ که « باغلاده صوکره توکل ایت » دیمکدر .

بونك نه دیمك اولدوغنی شوندن آکلارز :

برکون حضور رسالتپناهی‌یه بر اعرابی کله‌رك بعد السلام :

— یا رسول الله ! جناب حقه متوکلاً دوه‌می چولده بیراقدم‌ده کلدم .

دینجه خواجهٔ کائنات افندمز بو :

— قید و توکل .

امریله اول امرده تدبیری ، اسباب محافظه‌نك تأمینی لزومنی اخطاراً « باغلاده اوندن صوکره توکل ایت » بویورمشدر .

خلافتمآب کمالات نصاب ابن الخطاب حضرت عمر ، زمان خلافت فاروقانه‌سنده برکون مدینه‌نك بر زقاغنده

دیوار اوكنه صیره‌لانمش برقاچ كیشی‌یه تصادف ایتدی . بعدالسلام كندیلرندن كیم اولدقلرینی صوردی . « متوكلیز » دیدیلر . بو جوابه قارشی حضرت خلیفه بویوردی‌كه ؛

— متوكل اوكا دیرلر كه ؛ تارلاسنی سورر ، تخمنی صاچار ، اوندن صوكره لطف اللهه متوكلاً بكلر . جناب حق مساعد هوا ، فیض و بركت احسان ایدرسه متنعم و متشكر اولور . سز ، متوكلین دكل ، متأكلین سكز . حاضره یه‌یجیلرسكز !

امام (شعبی) بر كون هیچ اویوز بر سورو دوه‌یه مصادف و متأسف اولدی‌ده دوه‌جیلردن بو حیوانلری نیچون تداوی ایتمه‌دكلرینی صوردی :

— خاندانمز ایچنده مستجاب الدعوه بر اختیار قادین وار . دوه‌لرك صحتیاب اولماسی اونك دعاسنه وابسته ، باشقه تدبیره مراجعتدن وارسته‌یز .

جوابنی ویردیلر . حضرت كولدی ، بلكه حدتده ایتدی‌ده دیدی‌كه :

— قوجه قارینك دعاسنه بر ازده قطران قاریشدیرسه‌كز فنا اولماز .

اسلامده توكل ، اسباب حصوله تشبث و توسلدن

صوكره‌در . عالم ید مشیت الهیه‌ده اولدیغندن اسبابه بل باغلامق بیله دوغرو دكلدر .

ینه جناب رسالتمآب محمدی : « ما عال من اقتصد » حدیثیله یعنی « اقتصاد ایدن محتاج اولماز » دستور عالیسیله علم اقتصادك اساسنی اون اوچ عصر اول وضع ایتمشدر .

خواجهٔ كائنات ، بز دنیویلره بو كلمهٔ قیصه ، معانی جهتیله بك شامل اولان حدیث حكیمانه‌سیله انسانك دوستی ، اقتصادی ، دشمنی‌ده اسرافی اولدوغنی بلدیریور . بذر و اسرافدن ، ثروتی ، رأس المالی ، الده‌كی اموالی سوء استعمالدن اجتناب ایله حسن استعمال ، حسن اداره ایتمه‌نك احتیاجدن وارسته‌لك تأمین ایده‌جكنی بشریت حاضره و مستقبله‌یه خبر ویریور . بو كونكی علوم اقتصادیه‌نك غایه‌سی‌ده بو دكلمیدر ؟

جناب رسالتمآب محمدی تصدقك بیله اسراف مرتبه‌سنه بولماسنی تجویز ایتمه‌مش ، محل صدقانی دنیاده هیچ بر فردك اعتراض ایده‌مه‌یه‌جكی بر صورت حكیمانه‌ده تعیین وارانه بویورمش ، « صدقه ایتدیكك وقت اولاد و عیالكدن باشلا » دیه امر ایتمشدر .

صدقه‌نك واجب اولدوغنی ، هر ایلمکك صدقاتدن بولوندوغنی بیان ایدن رحمةً للعالمین افندمز حضرتلری :

«افضل الصدقة أن تصدق وأنت صحيح شحيح تأمل العيش و تخشى الفقر ولا تمهل حتى اذا بلغت الحلقوم قلت لفلان كذا ولفلان كذا ألا وقد كان لفلان»

حدیث حکیمانه‌سیله بویورمشدرکه :

« صدقه‌نك افضلی ، وجودك صحتده ایکن زنکین اولمقلغك یولنی دوشونه‌رك ورطهٔ فقره دوشمکدن قورقدیغك حالده وکمال امساك وتصرفك زمانده ایتدیکك صدقه‌در . اهمال و امهال ایتمه . یوقسه مرض موتك اثناسنده فلانه شوقدر شی ویرلسین ، فلانه شو مقدار صدقه ایدلسین دیرسین اما سویله‌دکلریکك هیچ بریسی سنك مقصدك وجهیله اولماز . نقود متروکه‌کده باشقه‌سنك ألنه کچر . »

ینه بر حدیث شریفده « صدقه ایتدیککك وقت نفقه‌سی اوزریکه لازم اولان اولادوعیالکدن باشلا » بویوران جناب سیدالکونینك شو محاورهٔ سنیه‌سنی خاصةً نظر دقته عرض ایلرم :

کوفه‌نك بانیسی ، مؤخراً والیسی ، قادسیه محاربه‌سنك سر عسکری ، ایران فاتحلرینك برنجیسی اولان عشرهٔ مبشره‌دن (سعد بن ابی وقاص) حضرتلری حجةالوداع اثناسنده مکه‌ده خسته‌لانمشدی . رسول الله افندمز عیادتنه کیتدی . صحابیٔ مشارالیه آغیر بر حمی آتشـلری ایچنده یانیوردی . شفاساز قلوب مؤمنین رحمةً للعالمین حضرتلرینی یانی باشنده کورونجه :

سعد — یارسول الله ! کیفسزلکم کوردیککز درجه‌غایه‌ده‌در . بن ، زنکینم . بر قیزمدن باشـقه میراثجی‌م یوق . مالمك اوچده ایکیسنی تصدق ایده‌یم‌می ؟

رسول الله — لا . (خیر ، اولماز)

سعد — نصفنی تصدق ایده‌یم‌می ؟

رسول الله — لا .

سعد — ثلث ، (اوچده برینی ؟)

رسول الله — ثلث دخی أبی شی‌در . ورثه‌کی زنکین بیراقق سنجه محتاج بیراقوب ده خلقه آووج آچدیرمقدن خیرلی‌در و شبهه یوقکه ؛ سن رضای باری‌یی آرایه‌رق بر نفقه انفاق اوزرینه دخی مأجورسین ، حتی زوجه‌کك آغزینه ویردیکك لقمه‌ده بیله سکا اجر واردر .

ینه جناب رسالتمآب محمدی : (لاضرر ولاضرار) حدیثیله « ضرر وضرار یوقدر . ملغادر . عالم اسلامیتده جاری دکلدر . » بویورمشدر .

بو حدیث شریف ، مسائل فقهیه و اصولیه‌نك اعاظمندن و امهات قواعدندندر . بو کون الك یوکسك عرفان ووجدانی حائز حقوقیونك اجتهادات عالمانه ، اقوال حق پرستانه‌سی‌ده جناب رسالتمآب مصطفوینك شو ایکی کلمه ایله اون اوچ عصر اول تبیین وتلقین ایتدیکی حکمت عدل واداره‌دن برخطوه ایلری کیده‌مه‌مکده‌در .

بو « لاضرر ولاضرار » حدیثنك احتوا ایتدیکی معانئ عالیه‌یی شو مثال ایله آکلایه‌بیلیرز :

مثلا ، بنم شو کوزلکمی بریسی قصداً چیکنه‌مش ، قیرمش اولسه بن یا ، او کیمسه‌یی عفو ایتمه‌لی‌یم ، یاخود محکمه‌یه مراجعتله تضمین ضرر دعواسی اقامه ایلمه‌لی‌یم . یوقسه بن‌ده کیدوب او کیمسه‌نك کوزلکنی قیرمق ویا کوزلك مقابلنده باشقه برضرر ایقاع ایتمك صلاحیتنی حائز دکلم . اسلامیت بو یولده حرکتی الغا ومنع ایتمشدر .

ینه جناب رسالتمآب محمدی : « لاهجر بعد ثلاث » حدیث شریفیله « مسلمانلقده اوچ کوندن زیاده طارغینلق یوقدر . » بویورمشدر .

مسلمانلرده بشر اولدوغی ، طبع ومزاج بشر اغبرار وانکساردن خالی قالامایه‌جغی جهتله طارغینلغی آنجق اوچ کونه قدر تجویز بویورمشدر . طارغینلغك امتدادی هر حالده اشتدادی ، بوده بالنتیجه انقطاع ودادی استلزام ایده‌جکی ، بالآخره باریشلسه‌ده هر دم انقطاعه مستعد ایزلر ، شرحه‌لر قاله‌جغی جهتله امتی بویله انقطاعلردن محافظه ، اخوت دینیه واجتماعیه‌یی‌ده ادامه ایچون سید البشر اجتماعیاتك الك مهم برفصلنه تعلق ایدن دستور عظیمی بو ایکی کلمه ایله خلاصه بویورمشدر .

حضرت فخر رسالت ینه بو طارغینلق مبحثنده : « من هجر أخاه سنةً فهو کسفك دمه » بویورمش که ، مآل عالیسی شودر :

« مسلمان قارداشیله برسنه طارغین طورمق اونك قانینی دوکمك کبیدر . »

نبی بشیر ونذیر افندمز خصوصنده التزام شدت ایدنلرك جناب حقك اك سوممدیکی ، بغض ایتدیکی انسانلر اولدیغنی ده :

« ابغض الرجال الی الله الالد الخصم »

حدیثیله خبر ویرمشدر .

ینه جناب رسالتمآب محمدی : « من فرّق فلیس منا » حدیث شریفیله « تفریق بین ایدن بزدن دکلدر » بویورویور. اولادی آنادن ، بابادن ، اقرباپی بری برندن آییران ، خلاصه قوغوجیلق ، منافقلق ایدن دنی الطبع ، سیّ الخلق انسانلر بزدن دکلدر ، مسلمان دکلدر ، دیور .

بو حدیث شریفده هم اجتماعیات ، هم اخلاقیات دساتیرنده ابواب مفصله اساساتی تشکیل ایدر . متحد یاشامهنك اك مهم بر دستوریدر و اسلامیتك بر تعریف اجمالیسیدر ؛ چونکه سید المرسلین حضرتلری :

« المؤمن للمؤمن کالبنیان یشد بعضه بعضاً »

حدیثیلهده : « مؤمن ، مؤمنه قارشی بر بنای متین حالندهدرکه ، بری برینی تشدید ایدر » بویورمش ، امتی ایشته بو صورت متحدهده کورمك ایستهمشدر .

« مالی أراکم عزین » حدیث شریفنك یعنی : « بکا نه اولدیکه ، سزی بری برندن آیرلمش کوروبوردم » خطاب تأثیرنی ایراد ایتمهلرینك سببی شودر :

جناب رسالتمآب برکون مجمع اصحابه ، اصحاب کرامك ایشسز زمانلرنده طوپلانوب مصاحبت ایتدکاری محله کیتمشدی . اصحابی حلقه ، حلقه اولمش ، آیری ، آیری مصاحبته طالمش کوردیلر .

بویله انقسامك بالنتیجه افتراقی ، بین المسلمین اجتهاداً اختلافی دکل ، فقط اجتماعاً وسیاسةً نزاع ومخالفتله مجادلات ومحارباتی ، بوده « انما المؤمنون اخوة » دائرهٔ منجیهسنده طوپلانهجاق مسلمینك افتراق وپریشانیسنی انتاج ایدهجکنی اخطاراً : « مالی أراکم عزین » بویوردیلر .

زمان سعادتنده اصحاب کرام آرهسنده هیچ تفرقه ظهور ایتمهمش ، وفاق و اتفاق هر معناسیله بین الاصحاب تماماً جاری اولمشدر . حضرت رسولك هپ اصحابنه خطاباً واقع اولان اوامر حکیمانهسی اصحابك بویله نصایحه ، ارشاده شدت احتیاجندن زیاده بشریت مستقبلهنك ، بوکونه کوره بزم فقرا اخلاقیمزه قارشی بر رونوهدادر . حضرت پیغامبر

اصحابه خطاب ایتمش ، بزی مراد ، بزی ارشاد بویورمشدر . چونکه بو دنیایه جناب سید البشر کبی یالکز زماننه دکل ، استقباله ، بوتون نوع بنی بشره حاکم ، حوائجنه واقف و عالم نه نبی کلمش ، نه حکیم ظهور ایتمشدر . بو دهاء حکیمانه خواجهٔ کائناتک « رحمةً للعالمین » لک وصف عالیسنک بر صفت ممیزه‌سیدر .

ینه جناب رسالتمآب محمدی : « ید الله علی الجماعة » حدیثیله « جناب حقک الی ، یعنی تأیید ربانیه‌سی جماعت اوزرنده‌در . » قول حکیمانه‌سیله انفرادک ، یالکزلغک تأمین موفقیتده‌کی نصیبسزلکنی ، موفقیتک هر حالده جماعتله ، جمعیتله ، ال برلکی ایله چالیشمقده اوله‌بیله‌جکنی اخطار بویوروبور - بوکون بوتون حقایقیله آکلاشلمش دکلیدرکه ، فردلر موفقیتسز . جماعتلر موفقیتلیدر ، مساعیٔ فردیه لاشی ، مسائل اجتماعیه هر شیدر .

ینه جناب رسالتمآب محمدی : « لا یعضه بعضکم بعضاً » حدیث شریفیله « بری بریکزه کذب و بهتان ایتمیکز ، موجب شین و عار اوله‌جق شیء اسناد ایله‌مه‌یکز » بویوروبورکه تورکجه : « عباد الله ! بری بریکزی ایصیرمایکز ، ایغنه‌مه‌یکز » دیمکدر .

حضرت خواجهٔ کائناتک شو اوچ کلمه ایله ایراد بویوردوغی نصایح عالیه ایله متنصح اولمقله مأمور و مجبور اولان بز مسلمانلر بوکون اویله‌می‌یز ؟ بالعکس او امر عالینک ضد و خلافیله عاملز ، خاصةً بو یوزدن خضیض مذلتده یوبان ، دیمک‌که ، اخلاقاً پک عریانز .

ینه جناب رسالتمآب محمدی : « زر غباً تزدد حباً » حدیثیله « اخوانکزی ، احبابکزی پک صیق زیارتله صیقمایکز ، تعجیز و تصدیع ایله اوصاندرمایکز . سکره‌ک ، سکره‌ک زیارت ایدک‌که ، محبتکز آرتسین . » بویوروبور .

ینه جناب رسالتمآب محمدی : « شرارکم عزابکم » حدیثیله‌ده « اک شریرلریکز بکارلریکزدر . » دیبور .

دنیایه کلیشده‌کی مقاصد علویه‌دن بریسی ده تناسل ، ادامهٔ نسل ، منسوب اولدیغی عرقک عددنفوسنی تزیید ، بو صورتله او عرقک قوهٔ محافظه و مدافعه‌سنی تأیید دکلیدر ؟

بکارلر ، عائله سعادتندن محرومدر . اونلر ، احتیاج بشریلرینک سوقیله فحشیاتده مائلدر . منی ، مادهٔ متضرردر ، هلاکه معروضدر . زمانمزک نتایج فحشیاتی‌ده انکار و یا کتم ایدیله‌مه‌یه‌جک صورت واضحه‌ده معلومدر .

دیمك كه ؛ بر بكار هم كندی نفسنه ، هم عرقنه ، هم ملتنه مضردر . شو حالده اك شریرلرمز بكارلریمزدر .

معلومكز اولدوغی وجه ایله فخر رسالت افندیمز حضرتلرینك بزی نهی بویوردقلری برطاقم افعال واحوالده واردر :

اولولر اوزرینه مرثیه خوان اولمق ، یعنی : میتك كندنده اولمایان اوصافی صایوب دوكه‌رك فریادوفغان ایتمك ، براوده یالكز یاتمق ، صاچده ، صقالده ، بییقده ظهوره باشلایان بیاضلری قوپارمق ، طاغلرده ، قبرلرده بریكنتی صولره تبول ایتمك ، قبرلره قارشی نماز قیلمق ، ایكی كیشی اوطوروب قونوشورکن آره‌لرینه بلارخصت صوقولوب اوطورمق ، انسانه سكر ، طبیع انسانه فتور ویرن شیلری ایچوب یه‌مك اوجمله‌دندر . بونهیلر میاننده حضرت فخر كائنات « نهی عن التبتل » بویورمش ، امتنی تبتلدن نهی ایتمشدر .

(تبتل) : نكاحدن وخلقدن عزلت ایدوب بر صومعه‌ده ، یا بر حجره‌ده عبادات وطاعات ایله مشغول اولمق دیمكدر كه ؛ رهبانیتدر . اسلامیتده ایسه رهبانیت یوقدر . « لا رهبانیة فی الاسلام . »

ایشته افندیلر ! عمان حكمیات محمدیه‌دن بر جرعه قبیلندن اوله‌رق اوقودوغم بو حدیثلرك اشتمال ایتدیكی معانی اوزرنده ذهن وفكر براز ، براز دكل ؛ چوقجه دوشونورسه بونلری بشریت مستقبله‌نك ، یعنی بزم و بزدن صوكره كله‌جكلرك اخلاقیات واجتماعیات دستورلرینه برر ابواب مهمه وضع ایچون ایراد بویورولمش برر زبده ، برر خلاصه بولورز .

بیكره بالغ وجمله‌سی مضبوط اولان احادیث شریفه‌نك هپسی برر جامعهٔ حكمتدر ، خزائن حكمدر . انسان بو اقوال حكیمانه قارشیسنده دوچار بهت وحیرت اولمامق قابل دكلدر . چونكه ؛ مكه‌ده دوغمش ، اوراده بویومش ، هیچ بر فرد انسانیدن درس و تعلیم كورمه‌مش اولان جناب نبیّ عربینك بشریتك ، بشریت حاضره ومستقبله‌نك بوتون حوایجنه ، احوال روحیه‌سنه تنفیذ نظرده‌كی بویوكلكی قارشیسنده انسان حیرتدن حیرته دوشرده نبیّ حكیم هاشمی‌یه بشر دكل ، مافوق البشر بر خارقهٔ تكوین ، بشریتك بلك فوقنده ، فقط الوهیتك مادوننده بر معجزه دیمكه ، حتی شیخ غالب دده مرحوم كبی :

« چون اول ماخلقدر اول نور »
« ثانیٔ خدا دیسه‌م ده معذور »

حيرتی كوسترمكه مجبوردر . نيته‌كيم اسلاف ، حتی
عظمای اسلاف اويله اولمشلريا .
اويله‌می ؟ خاير . خواجهٔ كائنات هيچ بروقت كنديني
عبديتدن ، بشريتدن يوقاری‌يه چيقارمامش . نصرانيتك
ابن الهی كبی : « بنم سلطنتم سماده‌در » صورتنده اعتلا
كوسترمه‌مش . « بن ده بشرم » ديمش . باقيكز بونی ناصل
برلسان حكمتله سويله‌مش :

« انما أنا بشر . اذا أمرتكم بشیءٍ من دينكم
فخذوا به و اذا أمرتكم بشیءٍ من رأيی فانما أنا
بشر . »

مآلی : « بن ده بشرم . سزه امور دينيه‌كزه عائد
برشی ، امر ايتديمی اونی بندن آلكز و امتثال ايديكز .
كندی رأيمدن ، كندی رأيم اوله‌رق برشی . امر ايدرسه‌م
بن ده سزك كبی بشر اولدوغمی دوشونكز . »

و « انما أنا بشر مثلكم وان الظن يخطی و يصيب
ولكن ماقلت لكم قال الله فلن اكذب علی الله . »

مآلی : « بن ده بشرم . ظنون بشر خطا ده ايدر ، صواب ده
ايدر . لكن بن سزه « الله بويله ديدی » ديرسه‌م اوكا بلاتردد
اينانكز ؛ چونكه بن الله نامنه يالان سويله‌مم »

جناب رسالتمآب محمديدن كندی رأيی اوله‌رق صدور
ايدن اوامرده ذرهٔ كذبدن عاريدر . بوتون حيات محمدی
مصدر صدق وصواب اوله‌رق كذران اولمشدر . ابوجهلك
نزدنده‌ده (محمد الامين) ايدی ، قبل البعثه‌ده بووصف عالی
ايله متميزدی .

نفس نفيس همايونی عبديت و بشريت مرتبه‌سندن
برميل مترو بيله يوقاری طوتمايان جناب رسالتمآب محمدی
اصحابنه ، امتنه قارشی « هرشيئی بن بيليرم » دعواسنده ،
تحديسنده‌ده بولونمامش ؛ « أنتم اعلم بامر دنياكم » حديثنده
« سز ، دنيايه عائد ايشلريكزی بندن زياده بيليرسكز »
قوليله تواضعلر ابرازندن‌ده خالی قالمامقله برابر بشريته
امور دنياده‌ده هادئ سبل سلامت اولمش ، سعادت ،
سلامت يوللريني ، مدنيت و عمران طريقلريني كشاد ايله‌مشدر .
ازانجمله بشريت حاضره‌نك آنجاق بر عصر اول وضع
ايتديكی قرانتينه نظامنامه‌سنك اس اساسی خواجهٔ كائناتك :

« اذا سمعتم بالطاعون بارضٍ فلا تدخلوا عليه واذا وقع وانتم بارضٍ فلا تخرجوا منه »

و « الفار من الطاعون كالفار من الزحف والصابر فيه كالصابر فى الزحف »

حديث شريفلريدر .

جناب رسالتمآب محمدى بو ايكى حديثك برنجيسنده :

« بر يرده طاعون خسته‌لكى - سارى و مستولى مرض - ظهور ايتديكنى اشيتديككز وقت اورايه ، او مملكته كيرمه‌يكز . بو مرض سارى سزك بولونديغكز يرده ، مملكتده ظهور ايدرسه اورادن ده چيقمايكز . »

ايكنجى حديث شريفده ده :

« طاعوندن ، يعنى طاعون ظهور ايتديكى يردن قاچان محاربه‌دن قاچان كبيدر . اوراده قاله‌رق صبر ايدن فى سبيل الله محاربه‌ده ثبات ايله مظهر اجر اولان كبيدر . »

برنجى حديثك راويسى (عبدالرحمن بن عوف) رضى الله عنه‌در . مشاراليهك بو روايتنه بناءً دركه ، حضرت عمر الفاروق طاعونك پك شدتله حكمران اولدوغى شامه

كيرمه‌مش ، (سرغ) ديدكلرى قريه‌دن كرى دونمشدر . بو عودت اوزرينه (عبيدة بن جراح) رضى الله عنه :

— يا امير المؤمنين ! قضادنمى قاچيورسكز ؟

ديينجه ، جناب فاروق افخم :

— قدر مادامكه ؛ قضا صورتنى بولمامشدر . دفعى جناب حقدن مستدعادر . جوابنى ويرمشدر .

بلديه تشكيلاتنك اساساتنى ده خواجهٔ كائنات وضع ايتمشدر :

« ان الله تعالى طيب يحب الطيب ، نظيف يحب النظافة ، كريم يحب الكرم ، جواد يحب الجود ، فنظفوا أفنيتكم ولا تشبهوا باليهود »

مآلى : « الله ، طيبدر ؛ طيبى سه‌ور ، نظيفدر ؛ نظيفى سه‌ور ، كريمدر ؛ كرمى سه‌ور . جواددر ؛ جود وسخايى سه‌ور . سوقاق قاپيلريكزك اوكنى تميزله‌يكز . يهوديلره بكزه‌مه‌يكز . »

« طيبوا ساحاتكم فأن أنتن الساحات ساحات اليهود »

مآلى : « اولريكزك اوكنى و اطرافنى تميزله‌يكز . زيرا معموره‌لر ايچنده اك زياده قوقمش ، ملوث سمتلر يهودى محله‌لريدر . »

[اسلامده نظافت بدنیه وبیتیه اساسات دینیه‌دن ، حتی حقوق اللهدندر . بز اوندن دکل ؛ نظافتك یالکز بلدیه‌لره ، اولرمزك خارجنه . مملکتك سوقاقلرینه عائد اولاننده بحث ایدییورز .]

«اعزل أذى عن طريق المسلمين .»

مآلی : « مسلمانلره اذا ویره‌جك ، موجب مشقت اوله‌جاق شیئلری یوللردن قالدیریکز ، ازاله ایدیکز . »

شو حدیث شریف اوزرنده امعان نظرله دوشونوله‌جك اولورسه یالکز سوقاقلرده ، جاده‌لرده‌کانه . کچنه زحمت ویره‌جك چوقورلر قازماق ، طاش ، طوپراق و سائره بیغماق کبی صورتلرله حادث اولان مانعه‌لردن تحذیر ایله برابر بوتون طرق نافعه و حدیدیه انشاسیله ایاب و ذهابك تسهیل وسلامتك تسریع وتأمینی نقاط مهمه‌سنه قدر شمولی کورولور .

«من آذى المسلمين في طرقهم وجبت عليه لعنتهم .»

مآلی : « هر کیم که ؛ یول اوزرنده مسلمانلره اذیت ویره‌جك شی احداث ایدرسه او آدم اوزرینه مسلمانلرك لعنتی واجب اولور . »

دین اسلام ، لعنتی تولای ، تولای تجویز ایتمه‌یور . (سعدالدین تفتازانی) زمانه قدر یزید حقنده قارشی سیله جواز وعدمنی تجویزده عظمای علمای اسلامی دوشوندورن لعنتی شارع افخمك یوللرده مانعه‌لر احداث ایدنلره واجب صورتنده لایق کورمه‌سی جناب رسالتمآب محمدینك بشریت ایچون نه‌لره قدر دوشوندیکنی کوستریر .

جناب رسالتمآب محمدی ، بشرك دینیه ، دنیاسنه ، اخراسنه عائد هر شیئی دوشونمش ، امر وتبلیغ ایتمش ، حتی مأمورینك مأمور اولدقلری محلده خلقك تجارتنه اشتراك ایتمه‌لری ممنوعیتنی ده خواجهٔ کائنات وضع واشتراکی « خیانت » صورتنده تلقی بیورمشدر :

«من اخون الخيانة تجارة الوالي في رعيته»

دینلمشدر . خلافت حضرت فاروقیده ملکیه مأموری دینلك اولان عامللرك تجارت ایشلرینه کیرمکدن منع اولوندقلری تاریخاً ثابتدر . دولتمزده مأمورینك ، خصوصا والی ، متصرف ، قائمقام کبی رئیس امور اداره بولونان ملکیه مأمورلرینك اوته‌دنبری تجارتله اشتغالدن ممنوعیتلری

بو اساسه مستنددر . چونکه حضرت رسول رب العالمین
او حدیث شریف ایله « خیانتك اك بیوکی بر والینك رعیه‌سی
بیننده — والی اولدیغی محلك اهالیسی آره‌سنده — تجارت
ایتمه‌سی در . » بویورمشدر .

ینه جناب رسالتمآب محمدی : « کفی بالمرء کذباً أن یحدث
بکل ما سمع » حدیثیله « بر آدمه ، هر اشیتدیکنی سویله‌مه‌سی
یالان اوله‌رق کافی در » بویورمشدرکه ، امتی موازنه و محاکمه
مسموعاته تشویق و تسویق و بوش بوغازلقدن تحذیر در .

نتیجهٔ کلام : عرفان بی پایان خدا نمودیله وجود
بهبودی رحمةً للعالمین وصف کائنات پیراسنك هر معناسیله ،
هر شمولیله ماصدق عالیسی اولان حضرت خاتم الانبیاء
اخلاقیانه ، اجتماعیانه ، اقتصادیات و سیاسیانه والحاصل دنیایه ،
اخرایه متعلق بالجمله خصوصاته عائد احکام و قوانینك اك
عالی دستورلرینی قرآن ایله ، احادیث ایله تبلیغ و سنن
سنیه‌سیله ارائه بویورمقله برابر بشریت مستقبله‌یی ، حوایج
استقبالی نظر حکمیندن دور طوتمامش ، نور نظر محمدی
ماورای اشیایه ، ماورای وقوعاته ، عمق روحیات امه قدر

نفوذ ایتمشدر . روحیات بشری ، حوایج حالی ، احتیاجات
استقبالی کورمش ، تبلیغ ایتدیکی دین مبینه ماهیت علویهٔ
کامله‌سنی ویرمکله برابر حوایج استقبالی کمال اهمیتله نظر دقته
آلمش ، عالمك بر سیاق اوزرینه قالمایه‌جغنی ، انواع انقلاباته
معروض اوله‌جاغنی ، ساحهٔ وسیعهٔ دنیانك دورلو ، دورلو
مدنیت کسوه‌لرینه بورونه‌جکنی ، بو مدنیتك بشریته برچوق
احتیاجات قاپیلری آچه‌جاغنی ، او احتیاجاتك علوم و فنونده
برچوق تنوعلر ، بی پایان توسعلرله تجددلر پیدا ایده‌جکنی ،
بناءً علیه بشرك هر زمان تجدید معلومات احتیاجندن وارسته
قالمایه‌جاغنی دوشونمش ، بولمش ، ارکا قارشی‌ده شفاساز
اولمشدر .

جناب رسالتمآب محمدی ، بو تأسیسات و تبلیغات ایله
بشره دین مبینی تأمین ایتدکدن صوکره اونك سلامتنی ،
بقاسنی دوشونمکله ده دوشوندکلرینی تبلیغ ایله مشغول اولدوغی
عصرده عصرینی نقایه قدر ارتقا ایتمش اولان مدنیتلر سونیور ،
انقراض مبل ایله طریق نجات آرایوردی ؛ چونکه او مدنیتلر
حکمت دیانتدن ، اساس حکمتدن عاری ایدی . او مدنیت
ملتلره احتیاجلر آچمش ، بو احتیاجلر فحش و سفاهت

طوغورمش . خلق كندیده . استقبالده اونوده‌رق
اخلاقسزلغه بوغولمش ایدی .

بریسی خلیفهٔ ثانینك . دیكری محمد ثانینك سیف
جلادتلریله ییقیلوب منقرض اولان بو ایكی حكومت معظمه
خلقنك دوشدیكی انحلالدن امت اسلامیه‌نك ، حكومات
اسلامیه‌نك وارسته قالماسنی ، علوم وفنون زمانه‌دن استفاده
وتنوره قوشولماسنی ، هر دم یوكسلمه‌سنی تأمیناً خواجهٔ
كائنات افندیمز حضرتلری :

« اطلبوا العلم ولو بالصین » : علم چینده‌ده اولسه طلب
ایدیكز و « فان طلب العلم فریضة علی كل مسلم » : تحصیل علم
و معرفت هر مسلم اوزرینه فرضدر . و « الحكمة ضالة
المؤمن اخذها حیث وجدها » : حكمت مؤمنك غائب اولمش
مالی حكمنده‌در ، اونی نرده بولورسه‌كز آلكز » فرمانیله
بو كون كوزلرمزی قاماشدیران علوم وفنون غربیه‌دن
استفاده‌یه‌ده بزی مأمور قیلمشدر . شوحالده بز شرقیلره
بو كونده یارینده مدنیتجه مقتدا به اوله‌جقلرنده شبهه‌سز
اولمایان اوروپا علماسنك ، فضلاسنك علم و فضلندن‌ده
استفاده ایده‌رك یوكسلمكه مأمورز .

یالكز شونی نظر دقت و بصیرت اوكندن دور طوتمایالم .
یعنی هر فضلی غرب علماسنه ، فضلاسنه بخش ایدیویرمك
صورتیله خزائن علمیهٔ اسلامیه‌یی تهی ظن ایتمك غفلتنده
بولونه‌رق یوكسه‌لیركن دوشمه‌یه‌لم . مثلا :

(مونته‌سكیو) روح قوانیننده : « هر قوم ، لایق
اولدوغی حكومتی بولور » دیمش ده بونی یالكز مونته‌سكیونك
محصول دهاسی ظن وفرض ایتمه‌یه‌لم . بو قول حكیمانه‌نك :

« كما تكونوا یولی علیكم » - بولوندیغكز حاله كوره
تولی واداره اولونورسكز - مشكاة حكمت نبوتندن استنباط
ویا استراق اولونمش ایدوكنی اوكرنمش بولونه‌لم .

باخصوص : « ان الله لا یغیر مابقوم حتی یغیروا ما بانفسهم »
نص جلیلنك حكم عالیسندن غافل اولمایه‌لم ، چونكه بو
آیت كریمه « بر قوم افرادی نفسلرینی تغییر ایتمدكجه الله
اونلری تغییر ایتمز ، بوزماز » مآل منیفنی مبین دركه ، معروض
اولدیغمز احوال مؤسفه‌نك نفسلرمزی بوزمقدن نشأت
ایتمكده بولوندوغی دائما نظر ابتصار و اعتبار اوكنده
طوته‌لم .

یینه مثلا (آلفرد دوموسه) بر شعر بدیعنده :

« یا کوروندیکك کبی اول ، یاخود اولدوغك کبی کورونه » دیمش دیه بو مهم فلسفهٔ الهیه‌یی آلفرد دوموسه‌نك محصول فکر خداپرستانه‌سی عد ایتمه‌یه‌لم .

اسلامك (بایزید بسطامی ، معروف کرخی ، عبدالقادر کیلانی ، احمد الرفاعی ، محی الدین عربی ، جلال الدین رومی) کبی بر چوق اعاظم رجال صوفیه‌سی الهیانده آلفرد دوموسه‌لره ده ، داها یوکسه‌ك مرتبه‌ده بولونان دیکر کلامیون غربیه‌ده بویله انتحال ایده‌جك لایعد اقوال و آثار جلیله بیراقمش اولدقلرینی خاطردن چیقارمایه‌لم .

ایشته او سوزی اسلامك برنجی طبقه‌ده‌کی اولیاء عظامندن اولان (بایزید بسطامی) آلفرد دوموسه‌نك داها دنیایه کلمه‌سندن اون بر عصر اول سویله‌مشدر .

او ، بر سوزدر که : عشق ایله ، عشق الله ایله سویله‌نیر . ذوق شعر ایله ، شوق بلاغتله دکل !

صوکره‌دن تبدیل اقوال ایتدیکی سویله‌نن وولتر کبی حکمدار طالقاووغی حکمای غربك حق محمدیده ، علیه دین مبینده‌کی افترا و هذیانلرینی ، دوقتور دوزی‌لر کبی زمانمزك محمد و محمدی دشمنلرینك آثار قلمیه‌سنی کندی

دیانتمزی ایجه اوکرندکدن صوکره اوقویه‌لم ، فقط فنون و صنایع غربیه‌یی اخذ و تلقیده تجویز تقصیر تأخیر ایتمه‌یه‌لم ، بالعکس دیو آدیملریله اونلری آلمغه قوشه‌لم .

* * *

بورایه قدر اولان افاداتم ایله اخلاقیات و اجتماعیات اسلامیه‌یه عائد آیات و احادیثدن نمونه‌لر کوسترمش اولدم . اجتماعیات اسلامیه قانون منیفنك بر ماده‌سی ، بر ماده‌سی دکل ، بر فصلنی ده اوقومش ، یعنی احادیث شریفه بر یره طوپلاندیغی وقت کامل بر دستور قوانین اخلاقیات و اجتماعیات وجوده کله‌جکنی کوسترمش اولمق اوزره سزه (باب سلامی)ی آچه‌رق هم اخلاقیات ، هم ده اجتماعیات ایله اشتمال ایدن تحیت اهل اسلامی عرض ایده‌جکم .

* * *

السلام عليكم

افنديلر! معلوم عرفانكز دركه، هر قومك، هر ملتك، هر دين و مذهب اربابنك آداب معاشرتی اولدوغی كبی برده اصول تحيتی، يعنی «سلاملاشمق» رسم و عادتی واردر.

بو اصول تحيت ديكر دين و ملتلرده آدابدن، آداب معاشرتدن اولدوغی حالده بزم دينمزده اساسات احكام دينيه صیره‌سنه كچمش، اسلام دستور اجتماعياتنك بر فصل مخصوصنی تشكيل ايتمشدر. بوندن دولايی خواجهٔ كائنات افنديمز: «السلام قبل الكلام» حديثيله «سوزه. قونوشمغه باشلامادن اول سلاملاشمغی امر ايتمش و:

«من بدأ بالسلام فهو اولی بالله و رسوله»

حديثيله ده «قونوشمغه سلام ايله باشلايان الله و رسولنك

دوستی در، مقبولی در» بويورمش اولديغی ايچون خطابه‌مك بو قسمنی يعنی اجتماعيات اسلاميه‌نك بو فصلنی تقريره باشلاركن، سزی تحيت دينمزك اولان «سلام» ايله سلاملادم.

ديانت اسلاميه‌ده سلام ويرمك سنت، سلام آلمق فرضدر. اديان حقهٔ سالفه‌نك كافه‌سنده‌ده سلام موجود ايدی. او دينلره منسوب اولانلرك جمله‌سی‌ده بزم كبی سلاملاشيرلر، يعنی بزم «السلام عليك» يا «السلام عليكم» ايله ادا ايتديكمز دعايی ايفا ايدرلردی.

قرآن كريمك اون دورت، اون بش سوره‌سنده يكرميدن زياده آيات كريمه واردر كه «هپسی اديان حقه مسلمانلرينك، حتی ملائكهٔ كرامك بزم كبی سلاملاشدقلرينی مبين در. بونك تفصيلاتنی «السلام عليكم» عنوانيله يازديغم بر كتابه طوپلامشدم. اونی نشره موفق اولورسه‌م تفصيلاتنی اوراده كورورسكز. بوراده بالضروره قيصه كسه‌جكم. يالكز بزه عائد احكام سلامدن بحث ايده‌جكم.

جناب رسالتمآب محمدينك سلام مبحثنده‌كی احاديث شريفه‌سنی‌ده او (السلام عليكم) كتابنه طوپلامشدم.

سزه اونلردن ده بعضلرینی ، فقط اول امرده متن متین وحکیمنده اخلاقیات واجتماعیات اسلامیه‌نك انوار بارعه‌سی ملتمع اولان شو حدیث شریفی اوقویه‌جاغم :

« دب الیکم داء الامم قبلکم الحسد والبغضاء هی الحالقة حالقة الدین لا حالقة الشعر والذی نفس محمدٍ بیده لا تدخل الجنة حتی تؤمنوا ولا تؤمنوا حتی تحابوا أفلا أنبئکم بشیءٍ اذا فعلتموه تحاببتم افشوا السلام بینکم » صدق رسول الله

اوتوز اوچ قدر کلمه‌دن مرکب اولان بو حدیث شریف اوتوز اوچ صحیفه ایله دکل ، او قدر رساله ایله بیله تفسیری بیتیریله‌میه‌جك قدر معنی و شمول اخلاقی و اجتماعی‌یی مشتملدر .

او قدر تفسیر و تقریره کندیمده قدرت کوره‌مه‌دیکمدن طبیعی آکلایه بیلدیکم قدرینی مآلاً سویله‌یه‌جکم . فقط اول امرده بو حدیث شریفده‌کی دورت کلمه حقنده براز

ایضاحات عرضنه جرأت ایده‌جکم . اونلرده (داء) ، (حسد) ، (بغضاء) ، (حالقه) کلمه‌لریدر .

(داء) : خسته‌لق ، مرض ، درد دیمکدر . امراض مختلفه‌یه مناسبتی اولان بر چوق اصطلاحات طبیه تشکیل ایتمشدر .

(حسد) : باشقه‌سنك نعمت و فضیلتنی چکمه‌یوب زوالنی ایسته‌مکدر .

(بغضاء) : شدت بغض و عداوت معناسنه‌در .

(حالقه) : بیلدیکمز (اوسطوره) دیمکدر .

جناب رسالتمآب محمدینك بو حدیث شریفده (حسد) ایله (بغضاء) ی (داء الامم) تسمیه بویورمسنده‌کی حکمتی دیکر احادیث شریفه‌دن آکلارز :

خواجهٔ کائنات افندیمز او ، دیکر احادیث شریفه‌نك برینده : « صبر ، دینیلن آجی ماده‌نك بالی افساد ایتدیکی کبی حسدده ایمانی افساد ایدر » و بر دیکرنده‌ده : آتش ، اودونی ناصل یاقوب بیتیریورسه غلّ وحسدده حسنات انسانیه‌یی اویله‌جه یه‌یوب بیتیرر » بویورمشکه ، حسدك وحسودلغك اخلاق ذمیمه‌نك الك عادیلری ، بلك بیاغیلری ،

مادی ، معنوی خسار و مضاری جهتیله ده اك مضرلری
بولندوغنی دها زیا ، ایضاحه حاجت بیراقماز . بالخصوص
حکیم الحکما افندیمز : « لیس منی ذو حسد » حدیثیله ده :
« حسد ایدن بندن ، بنم امتمدن دکلدر » بویورمشدرکه ؛
او ، داء حسد ایله معلول اولان دینداشلرمزی بهمه حال
او علتدن نفسلرینی قورتارمغه چالیشمالیدر و الا عاقبتی
معنًا ، مادةً هلاکه منجردر . چونکه :

« الحسد داء یذیب الجسد »

« حسد ورم کبیدر متصل اذابه ایدر »

« بشر دکل اوکا قارشی حجر بیله هیچدر »

« الحسد داء لایزول الا بموت الحسود »

« اولومله مندفع بر داء مزمن »

« حسددر ؛ چونکه هیچ یوقدر علاجی »

« الحسود لایسود »

« سیادتك شرفی ، عزتی ، فضیلتی وار »

« افندی ! سن اوله‌مازسین حسود ایسه‌ك : سید »

ایشته بو قدر ردیء ، بو قدر فنا ، بو قدر مضر
اولان حسد ایله معناسی ، شمولی تفصیله محتاج اولمایه‌جاق

قدر بارز بولونان بغض و عداوتی طبیب هردو جهان افندیمز
حضرتلری دینی اوقودوغم « دب الیکم . . . » حدیث
شریفنده (داء الامم) – امتلرك مرضی – دیه تسمیه
ایتمشدر .

او حدیث شریفك غایت مهم اولان معنای منیفنك
خلاصه‌سی شودر :

« سزدن اولکی امتلره عارض اولان (داء الامم) علتی که :
بری برینه حسد ایتمك ، عداوت ایتمك ، دشمن اولمقدر . ایشته
او علت سزده سرایت ایتدی . »

« بو مدهش علت ، او امتلرك حالقه‌سی – اوسطوره‌سی –
ایدی . بو اسطوره اونلرك تویلرینی ، صاچلرینی ، صاقاللرینی
یولویه‌جك ، تراش ایده‌جك بیلدیککز اوسطوره دکل ؛ حالقهٔ
دین ، دین اوسطوره‌سی ایدی ، اونلرك دینلرینی کیده‌رك ،
کندیلرینی دینسزلکه ، هلاکه دوغرو سوق ایدن بر آلت محو
وازاله ایدی . »

« نفسمك صاحب و مالکی اولان الله عظیم الشانه قسم
ایدرم که ؛ هیچ بریکز جنته کیره‌مزسکز ؛ تا ، ایمان ایتمه‌ینجه ،
هیچ بریکز مؤمن کامل اوله‌مازسکز ، تا ، بری بریکزله
سه‌ویشمه‌ینجه . »

« بن ، سزه بر شی خبر ویره‌یم می که ؛ اونی یاپارسه‌کز سه‌ویشیرسکز ؟ ایشته او خبر ویره‌جکم شی : بینکزده افشاء سلام ایتمه‌کزده ، سلام ویروب آلماکزدر . »

بو حدیث شریفی ایلک اول (محمد عارف بك) مرحومك (بیك بر حدیث) نده کورمشدم . مرحوم مشار الیه مصر فوق‌العاده قومیسرلکی باش کتابتنده بولوندوغی اثناده — ربع عصر اول — قاهره‌ده تألیف ایتدیکی بو اثر جلیلده او حدیث شریفی و مآل منیفی یازدقدن صوکره بر مطالعهٔ مهمه تذییل ایتمشدرکه ؛ او وقتکندن بیك قات زیاده شیمدیکی حالمزی [*] — الك قیصه کورن کوزلره‌ده کوستره‌جك صورتده — تصویر ایتدیکی جهتله بورایه عیناً نقل ایدیبورم :

« دنیاده اسلامك پایدار اولماسی اتفاق واتحاده ، اتحادده سه‌ویشمکه ، محاسن اخلاقیه‌یه متوقفدر . بری بریمزله سه‌ویشمه‌نك و بر حب ملیّ و دینی حصوله کتیرمه‌نك چاره‌سنه باقمالی‌یز . یوقسه امم سالفه کبی موقع ومعروض هلاکده‌یز . »

« تحقفدر ؛ بر طرفدن محو اولوب کیدیبورزده حالا بری بریمزله معادانده بولونیورز . هلاکی بز باشقه شیٔ ظن ایدیبورز . کویا کوکدن بر آتش اینوب جمله‌مزی یاقه‌جاق ، یاخود یردن

[*] بو خطابه‌نك ٨ مارت ١٣٣٤ تاریخنده تقریر ایدلدیکنی اونوتمایکز .

بر وولقان ظهور ایدوب بولوندوغمز ممالکی آلت ، اوست ایده‌جك ایمش کبی ! حال بوکه هلاك سیلی جملهٔ اقوام اسلامیه‌یی چوقدن بری بولوندوغی موقع تمکیندن قاپدی ، کوتورویور . بز ایسه فرط غفلتمزدن کندیمزی ثابت ظن ایده‌رك صال سیلك اوزرنده بری بریمزله اوغراشوب طورویورز . هم‌ده موقع هلاکمزه دوغرو کیدیبورز . »

« یاهوا ! نه حالده ، نه حالده‌یز ؟ ! الله عشقنه اطرافمزدن سیرمزه چیقمش اولان جماعته باقکز ! بولوندوغمز موقع هولناك ایچنده اظهار ایتدیکمز اطوار عجیبه‌یه قارشی کولویورلر . بعض اهل انصاف و دقتده آغلایورلر . . . »

اصل مبحثه رجوع ایله تعاطیٔ سلام حقنده‌کی احادیث نبویه‌دن بعضیلرینی‌ده اوقویه‌یم :

« ان اولی الناس بالله من بدأهم بالسلام »

مآلی : سوزه سلام ایله باشلایانلر نزد الٰهیده اولی وافضلدر .

« البادی بالسلام بریٔ من الصرم »

مآلی : سوزه سلام ایله باشلایان انقطاع اخوتدن بریدر .

« البادی بالسلام بریٔ من الکبر »

مآلی : سوزه سلام ایله باشلایان کبردن — بورذائل اخلاقیه‌دن — بریدر .

« افشوا السلام کی تعلوا »

مآلی : سلام ویریکز ؛ عالی اوله‌سکز .

« افشوا السلام تسلموا »

مآلی : سلاملاشکزکه ؛ بری بریکزدن امین اوله‌سکز .

« افشوا السلام فانه الله تعالى رضا »
مآلى : سلام اشالردن الله راضى اولور .

« السلام تطوع والرد فريضة »
مآلى : سلام بر عبادت نافله‌در . سلام آلمق فرضدر .

« رد سلام المسلم على المسلم صدقة »
مآلى : سلام ويرن مسلمانك سلامنى آلمق صدقه‌در .

« رد جواب الكتاب حق كرد السلام »
مآلى : آلديغكز مكتوبه جواب يازمق سلام آلمق كبى حقدر .

« ردوا السلام وغضوا البصر واحسنوا الكلام »
مآلى : ويريلن سلامى آلكز . نامحرمه باقمايكز ، طاتلى سوزلو اوليكز .

« افشوا السلام واطعموا الطعام، كونوا اخوانا كما امركم الله »
مآلى : سلام ويريكز ، اطعام طعام ايديكزده الله‌ك امر ايتديكى كبى قارداش اولكز .

« لا تأذنوا لمن لا يبدأ بالسلام »
مآلى : سلام ويرميه‌نه يانكزه كيرمك ايچون اذن ويرميه‌يكز .

سلامك اساسات دينيه‌مز ميانده بر موقع مهم اشغال ايتمسى سببنى اوزون اوزادى يه تحرى وتتبع ايتمكه حاجت يوقدر . اونى برى بريمزه سلام ويروب آلديغمز دقيقه‌لرده‌كى تحسساتمزده بوله بيليرز . بن كندى حسابمه سويله‌يه بيليرم كه ؛ باكا بر وجه سنت سنيه سلام ويرن هر مسلمان قارداشمه

قارشى درحال كندمده بر حس احترام وتوقير دويارم ، اوكا قارشى بحسب البشريه بر اغبرارم ، دارغينلغم ، قيرغينلغم اولسه او دقيقه‌دن اعتباراً درونمده‌كى غبار اغبرار منجلى اولور . بوتون انفعالات بشريه‌مدن تجرد ايدرم .

سلام ويرمك وسلام آلمق خصوصنده اعتناى رسالتپناهى پك زياده ايدى . سلام ويرركن بهمه حال الف لام ايله :

« السلام عليك » و « السلام عليكم »

وسلام آليركن ده ينه بهمه حال واو ايله :

« وعليك السلام » و « وعليكم السلام »

ديرلردى . بناءً عليه دينمزده سلام ويرمك وسلام آلمق صورتى شو ترتيب و وجه ايله اساسكير رسوخ واستقرار اولمشدر .

بر كيشى‌يه خطاباً : السلام عليك ،

بردن زياده‌يه خطاباً : السلام عليكم .

[مؤمن قارداشه احتراماً بر كيشى‌يه‌ده بو وجه سلام ويرمكده عادت اولمشدر .]

سلام آليركن ده شو وجه ايله آلمق هم حكم جليل قرآنى ، همده سنت سنيهٔ محمديه‌در :

بر كيشى‌يه جواباً : « وعليك السلام »

بردن زیاده‌یه جواباً : « وعلیکم السلام »

[مؤمن قارداشه احتراماً بر کیشینك سلامنی بو وجه ایله آلمق ده عادت اولمشدر .]

سلام ویرر کن الف لامسز اوله‌رق : « سلام علیك » ویا « سلام علیکم » و سلام آلیر کن ده واوسز اوله‌رق : « علیك السلام » ویا « علیکم السلام » دیمك دوغرو وعادت سنیه‌یه موافق دکلدر .

(سلام) لغةً عیوب و آفاتدن بری اولمق معناسنه‌در . ویریلوب آلنان سلام بو معناده عرض دعادن عبارتدر . بناءً علیه دعاده تزییدده سنت اولمشدر . بوکا بناءً بزه سلام ویرن بر دین قارداشنك سلامنی آلیر کن :

« وعلیك السلام ورحمة الله » ویاه « وعلیك السلام ورحمة الله وبرکاته »

دیمك ده اولی وافضلدر . بو صورت مستحسنه سلام ویرر کن ده یاپیله بیلیر .

تعاطی سلام ایله ایفا ایدیلن دعاده بوندن زیاده‌سی یوقدر . بو بابده واقع اولان بر استیضاح اوزرینه (ابن عباس) رضی عنه رب الناس حضرتلری :

« وبرکاته‌دن صوکره دعا ختام بولدی . » بویورمشدر.

غائبك سلامی ده یعنی : « سزه فلان ذات سلام سویله‌دی » دیه ابلاغ ایدیلن سلام ده : « علیه وعلیك السلام » صورتیله

آلنه‌رق هم سلام کونده‌رنه ، هم ده کتیرنه دعا ایدیلیر .

فخر رسالت افندیمز بر مجلسه کیرر کن سلام ویردکاری کبی وداع ایده‌رك آیریلیر ایکن ده سلام ایله وداع ومفارقت ایدرلر . « مجلسك اولی سلامه آخرندن احق دکلدر » بویوررلردی .

کیجه‌له‌ین خانهٔ سعادتلرینه کیرر کن ده سلام ویررلرو : « بویله سزده سلام ویریکزکه ؛ برکت سلام بوتون اهل بیتکزه شامل اولسون . »

دیرلردی . نماز کبی عبادتلك ، قضاء حاجت قبیلندن معذرتلك غیریده ترك سلامی تجویز ایتمه‌مشلردر .

سلام ویرمك سنت کفایه ، سلام آلمق ده فرض کفایه اولدوغندن برجماعت دیکر برجماعتك نزدینه واردیغی وقت کانلردن بریسنك سلام ویرمه‌سی ، بو سلامی اوراده‌کی جماعت افرادندن بریسنك آلماسی سنت وفریضهٔ سلامی ادایه کافیدر .

بخاری شریفده مندرج احادیث شریفه سلاملاشمق خصوصنده بزه شو آدابی ده تعلیم ایدیور :

یوروین ، اوطورانی ، آتلی ، یوروینی ، آزلر ، چوقلری ، کوچوك ، بویوکی سلاملایه‌جاقدر .

فخر رسالت افندیمز قادینلری ده ، چوجوقلری ده سلاملامشلردر . چوجوقلری آدم صیره‌سنه قاتماماز لق ایتمه‌مشلردر .

سلام ویروب آلمق خصوصنده طرفین مسلمین آره‌سنده معارفه شرط دکلدر . چونکه خواجهٔ کائنات افندیمز :

« طانیدقلریکزه‌ده ، طانیمادقلریکزه‌ده سلام ویرك »

بویورمشلردر .

غیرمسلم وطنداشلرله‌ده سلاملاشمقله‌مأمورز. بو مبحثده اول امرده (عبدالله بن عمر الفاروق) رضی الله عنه حضرتلرینك روایت ایتدیکی بر حدیث شریفك موردینی حکایه ایده‌یم :

جناب رسالتمآب افندیمز حضرتلری بر کون حضرت عائشه ایله — طبیعی آیت احتجابك نزولندن اول — اوطوروبورلردی . بر جماعت یهودیه کلدی : « السام علیك » دیه سلام ویرمه‌لری اوزرینه جناب عائشه رضی الله عنها :

« علیکم السام واللعنه »

مقابله‌سنده بولونمش ، بناءً علیه حضرت رسول ایله زوجهٔ محترمه‌لری آره‌سنده شو محاوره کچمشدر :

— مهلاً یا عائشه ! الله رفق ایله معامله‌یی سه‌ور .

— یارسول‌الله ! بونلرك نه دیدکلرینی أشیتمه‌دیکزمی ؟

— أشیتدم ، بن‌ده « و علیك » دیدم .

ایضاح : (سامّ) میمك تشدیدیله زهرله‌ین ، زهرلی ، سام یلی ومیمك سکونیله‌ده أولوم ، موت دیمکدر .

نزد رسالته‌کلوب « السام علیك » دیین یهودیلر حضرت

رسول ایچون خیر دعا ایتمه‌یورلر ، سام ایله سلام کلمه‌لرینك التباسندن بالاستفاده تمنیٔ موت و بلا ایدییورلردی . حضرت عائشه‌نك او مقابله‌سی‌ده بوندن ناشی ایدی ؛ فقط خواجهٔ کائناتك « و علیك » سی صوك درجه‌ده بلیغانه‌در . ذاتاً هر قول وفعلی بلیغانه ، حکیمانه دکلمیدر ؟

زمان رسالتده بولونان موسویین سلامده بو طرزی اختیار ایتدکلری جهتله رسالتپناه افندیمز اهل کتاب ایله سلاملاشمق خصوصنده بزی : « وعلیك » و « علیکم » مقابله‌سیله مأمور قیلمشدر . غیرمسلم وطنداشلرمزدن بریسی بزی سلاملادیغی صیره‌ده خیر وسلامت تمنی ایده‌رك سلام ویررسه بزم‌ده مقابلةً سویله‌یه‌جکمز « وعلیك » ده عین خیر وسلامت تمنیسنی حاویدر .

خلاصه و خاتمه

بیانات عاجزانه‌مك قسم اولی خاتمه‌سنده :

« اجتماعیات اسلامیه قانون منیفنك بر ماده‌سنی ، ماده‌سنی دکل ؛ بر اصلنی اوقومش ، یعنی احادیث شریفه بر یره طوپلاندیغی وقت نا‌سل بر دستور اخلاقیات و اجتماعیات وجوده کله‌جکنی کوسترمش اولمق اوزره سزه

آچەرق هم اخلاقیات ، همده اجتماعیاتی

(باب سلام) ی

عرض ایدەجکم . »

اشتمال ایدن تحیت اهل اسلامی

دیمشدم . دیدیکم وجه ایلە بورایە قدر اولان تقریرم

تحیت اسلامك کتب احادیث شریفه و کتب سیردە موجود

خلاصەسی در .

اولان تفصیلاتنك بر اجمالی در .

سلاملاشمغە بو قدر اهمیت ویرن ، بو اهمیتی اخلاقیات

واجتماعیات دستورلریلە بالتوثیق اخوت دینیەیی تأیید ایدن

اسلامیتك بنە اخلاقیات واجتماعیاتە عائد دساتیر سائرەسی دە

بویلە فصل ، فصل ، بحث ، بحث بر آرەیە طوپلانسە

بوتون جهانی وجهانیانە کافل سعادت وسلامت بر قانون

وجودە کلەجکندە ذرە قدر شبهە یوقدر . بونی ارباب

فضل وکمالك همت دیانتمندانەلرندن تمنی وانتظار ایلە تقریرمە

السلام علی من اتبع الهدی .

خاتمە ویریورم .

٨ مارت ١٣٣٤

بهاسی

۱۲ ½

غروشدر